

Opmars zwartbekgrondel gestuit?

Mark Groen, RAVON

De zwartbekgrondel (*Neogobius melanostomus*) heeft in 2004 zijn intrede gedaan in Nederland. Deze soort heeft zich vanuit het stroomgebied van de Donau, via onder meer het Rijn-Donaukanaal, wijd verbreid in Europa. Inmiddels heeft de soort zich gevestigd in het hele Rijnstroomgebied, de kustzone van de Oostzee, de Oder (Duitsland en Polen), en de Moskva (Rusland), en sinds 1990 is de zwartbekgrondel ook in Amerika een invasieve exoot.

De zwartbekgrondel kan zowel zoete als brakke ecosystemen enorm beïnvloeden door zijn invasieve karakter. Zo is bekend dat populaties van de rivierdonderpad, die een vergelijkbare habitat- en voedselvoorkeur heeft, op een aantal locaties in de Maas (gedeeltelijk) zijn weggeconcentreerd door de zwartbekgrondel. De soort is agressief naar alles wat zwemt en kent een hoge voedselopname en voortplanting.

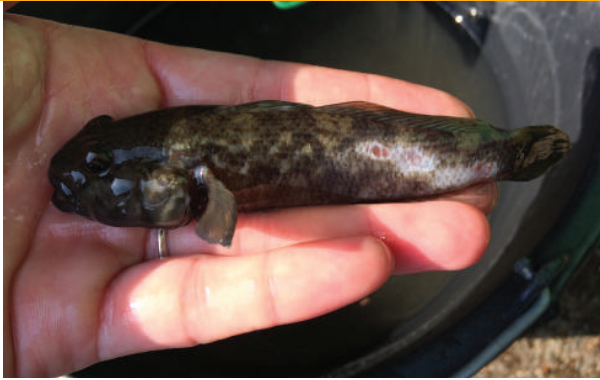
De zwartbekgrondel kan zich namelijk meerdere malen (tot 6 maal) per jaar voortplanten, waarbij er tot 5.000 eieren gelegd kunnen worden. Een volwassen vrouwtje heeft dus de potentie om elk jaar 30.000 eieren te leggen!

Onderstaande kaarten laten zien hoe de zwartbekgrondel Nederland gekoloniseerd heeft. De eerste waarneming werd gedaan in de Lek, waarna de dichtheden met name in het benedenrivierengebied en Noordzeekanaal eerst flink toenamen. In zeven jaar tijd (t/m 2011) raakte de soort wijdverspreid in een aantal Nederlandse rivieren en kanalen: onder andere Waal, Hollands Diep, Haringvliet, IJssel en Noordzeekanaal. Na deze periode heeft de soort zich verder verspreid in een aantal grote wateren zoals Maas, IJsselmeer, Markermeer en randmeren. Maar tegelijkertijd zijn ook een aantal relatief kleinere systemen gekoloniseerd: Twentekanaal, Schelde-Rijnkanaal, Kromme Rijn, Delftse Schie en een aantal Friese meren en omliggende watergangen. De kolonisatie van nieuwe leefgebieden lijkt in 2017 t/m 2018 te stagneren. Dit laatste is voornamelijk in het Markermeer, IJsselmeer en de randmeren van toepassing, waar weinig tot geen zwartbekgrondels zijn waargenomen. Maar wellicht valt dit ook te wijten aan het gebrek aan waarnemingen tijdens deze periode.

Verspreiding van de zwartbekgrondel 2002 - 2015 in Europa. De rode stippen geven de verspreiding aan, de gele stip is de eerste waarneming in de Elbe (2015) en het oorspronkelijk leefgebied is in het grijs gearceerd. (Bron: Buřić et al., 2015)

Zwartbekgrondels met opmerkelijke verwondingen.

Links: waarneming uit de Duitse Rijn. (Foto: Svenja Gertzen)

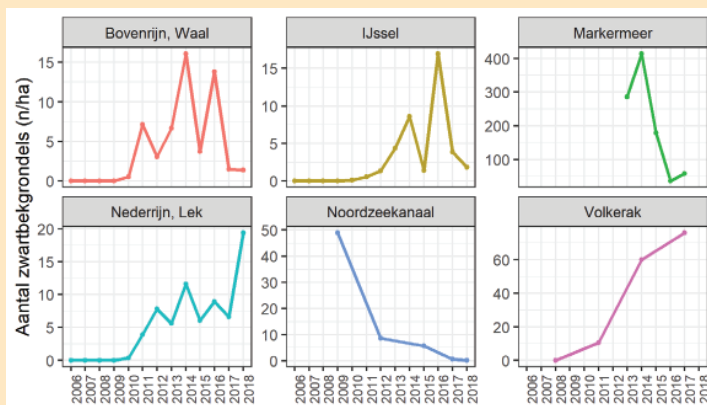
Rechts: waarneming uit de Oude IJssel. (Foto: Martijn Schiphouwer)

Behalve dat de kolonisatie van zwartbekgrondel lijkt te stagneren, vernemen we vanuit het veld dat de dichtheid aan zwartbekgrondels op diverse locaties aanzienlijk afneemt. Tevens worden er op veel van deze plekken dieren gevonden met opmerkelijke wonden (zie foto's). Onze Duitse contacten nemen hetzelfde fenomeen waar. Zowel de Nederlandse als de Duitse zwartbekgrondels zijn afzonderlijk opgestuurd voor ziektekundig onderzoek. In beide gevallen is er nog geen duidelijke oorzaak gevonden.

Om de anekdotische informatie over de afname van zwartbekgrondels te controleren, hebben we de gegevens van de boomkortrekken tijdens de MWTL monitoring (WMR Open Data, 2018) bekeken. Als voorbeeld laten onderstaande grafieken zien dat in de Bovenrijn - Waal, IJssel, Markermeer en met name het Noordzeekanaal de dichtheden lijken af te nemen. Daarentegen nemen de dichtheden in het Volkerak en Nederrijn - Lek toe.

De oorzaak van de lokale afname is nog onbekend. Mogelijk is een verhoogde predatiedruk, in combinatie met de hierboven genoemde wonden een factor. De infecties zouden verband kunnen houden met een verhoogde predatiedruk of te hoge dichtheden zwartbekgrondels, waardoor de infectiedruk toeneemt. In de literatuur zijn gevallen beschreven van roofvissen en aalscholvers die profiteren van de hoge dichtheden zwartbekgrondels. Zo is een populatie zwartbekgrondels in Lake Erie (Amerika) aanzienlijk afgenomen nadat ze het hoofdvoedsel van de kwabaal (*Lota lota*) zijn geworden, en nemen de snoekbaarzen toe door de hoge dichtheden zwartbekgrondels in het Noord-Oostzeekanaal.

De zwartbekgrondel heeft zich hier gevestigd en drukt zijn stempel op onze inheemse visfauna en het voedselweb in onze rivieren. Gericht onderzoek en monitoring moeten uitwijzen hoe het de zwartbekgrondel in onze ecosystemen verder zal vergaan. Wij zijn erg geïnteresseerd in waarnemingen van deze soort, die via de bekende portals kunnen worden aangeleverd. Meldingen en foto's van zwartbekgrondels met wonden, blijven daarbij ook zeer welkom.

Aantal zwartbekgrondels per hectare, gebaseerd op data van boomkortrekken tijdens de MWTL-monitoring. (Bron: WMR Open Data, 2018)

Meer weten

Buřič, M., M. Bláha, A. Kouba & B. Drozd, 2015. Upstream expansion of round goby (*Neogobius melanostomus*) – first record in the upper reaches of the Elbe River. Knowledge and Management of Aquatic Ecosystems 416 (32): 1-5.